

Dávid Gyula

DOMOKOS GÉZA EMLÉKEZETE

Május 18-án lenne 90 éves. Bizvást megérhette volna ezt a kort, mint ahogy megérték néhányan egykori nemzedéktársai, a „huszonnyolcasok” közül.

Bizonyára ebből az alkalomból is jelennek meg róla méltató írások, hiszen pályáján a romániai magyarság számára fontos intézmények gondját hordozta a vállán, és nem akárhogy. Én ez alkalommal nem az emlékezések számát akarom szaporítani, hanem felidézem a 60 éves Domokos Géza születésnapja körül történeteket – közreadva néhány dokumentumát azoknak az 1988-as éveknél, amikor egyébként ebben az országban már csak egy születésnap volt, amit viszont nagy felhajtással kellett ünnepelni. Vannak, akik még emlékeznek rá.

Az az idő volt ez, amikor születésének centenáriuma esztendejében még csak le sem volt szabad írni Kós Károly nevét, s amikor Domokos Géza köszöntésére csak a Hatalom által szigorúan megszabott korlátok között kerülhetett sor.

A nevezetes születésnap eseményeit fő vonalaiban az ünnepelt még azon frissiben rögzítette 1988-as naplójában, amely *Apályban* címmel 2004-ben nyomtatásban is megjelent. Nagyjából ismertek tehát a történetek – a háttér felvonultatása pedig elemző tanulmányt érdemel. Van azonban néhány dokumentum, amelyeket ezen az újabb évfordulón érdemesnek tartjuk kiemelni a feledésből.

A versek közül, amelyek az alkalomra születtek vagy ahhoz kötődnek, egyedül a Kányádi Sándoré jelent meg a budapesti *Új Tükör*ben, másik három verssel (*Gyülekezési szabadság*, *Tömegsír-vers*, *Egy öregember utolsó fohásza*) együtt. Balogh József versét az *Utunk* akarta közölni, de a Securitate egy telefonlehallgatási jelentés nyomán tudomást szerzett a szándékról, és közbelépésére a vers az *Utunk*ban nem jelent meg. Későbbi közléséről nincs tudományunk. Szövege, akárcsak Fábián Imre verse, a Domokos-hagyatékban őrződött meg.

Daniela Crăsnaru kézzel leírva, személyes ajándékként vitte el versét Domokos Gézáéknak, ez is a Domokos-hagyatékban maradt fenn (az átadás körülményeiről a Domokos-lakás telefonlehallgatási jelentései-

ben is szerepel az anyag). A költő ahhoz a nemzedékhez tartozott, amely a második Forrás-nemzedékkel egy időben lépett ki a nyilvánosság elé, s amelynek szélesebb körű megismertetéséhez a Kriterionnál magyar fordításban megjelent köteteik is hozzájárultak. *A babiloni oroslánok* című kötete Király László fordításában jelent meg 1985-ben.

A köszöntőlevelek sokaságából kettőt vettünk fel válogatásunkba: a Romániai Írók Szövetsége csak egy – a hivatalosság minden külső jegyét nélkülöző – levélben, alig néhány román író aláírásával köszöntötte alelnökét. Az aláírók között nem szerepel D. R. Popescu, az Írószövetség akkori elnöke, aki azokra a napokra moldvai kiszállásra ment.

A levél magyar fordítása:

Kedves Domokos Gézánk,

Ma, 1988. május 18-án, ezen a tökéletes tavaszi napon, amikor egy harmóniával teljes életkort betöltesz, engedd meg az alábbi egyszerű és őszinte sorok aláíróinak, hogy a továbbiakra nézve is még sok boldog évet, tökéletes egészséget, nagy sikereket kívánjunk alkotó, személyes és szakmai munkádban.

Biztosítunk arról, hogy csodáljuk a kortárs kultúránkat elhivatottan szolgáló férfit, a humanista értelmiségi fizikai és szellemi szépségét.

Hét esztendeje vagyunk együtt az Írószövetség „operatív” vezetésében és elismeréssel adózunk józan és érzékeny hozzájárulásodnak amelyet ennek az olyannyira komplex közintézmény jó előmenetele érdekében tanúsítottál.

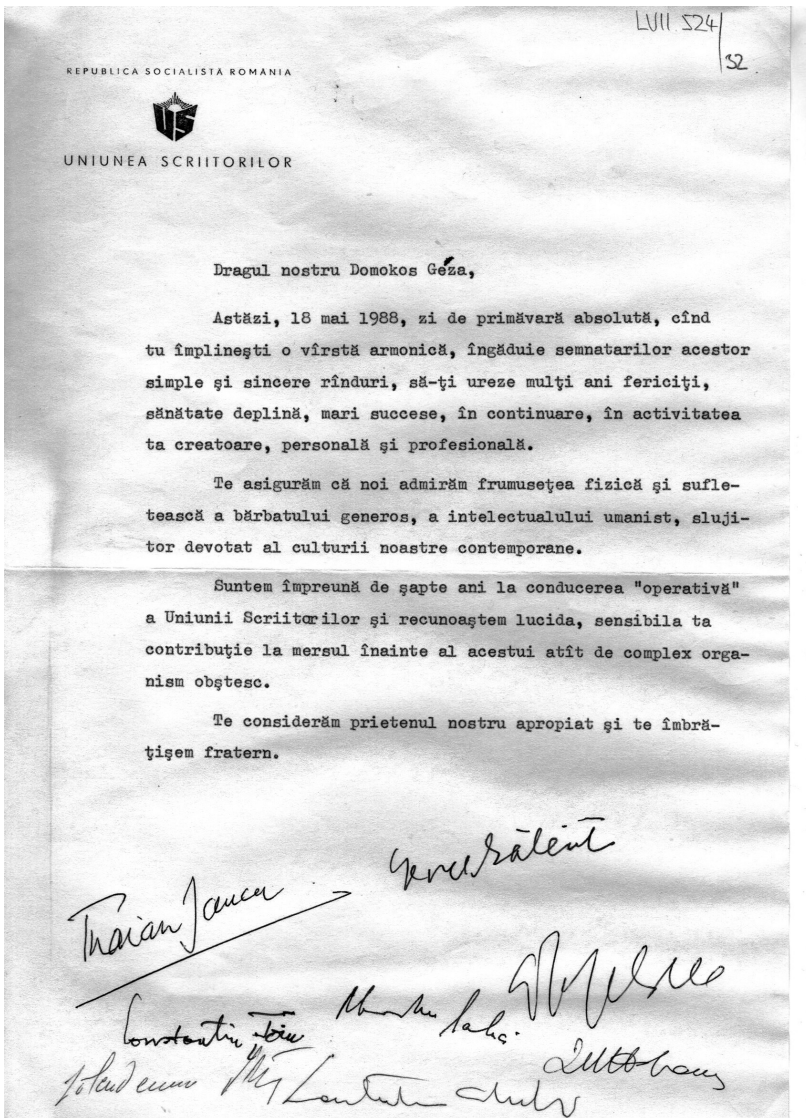
Közeli barátunknak érzünk, testvéri öleléssel:

Traian Iancu, Constantin Țoiu, Petre Sălcudeanu

(A többiek aláírását nem tudom azonosítani – D. Gy.)

A két oldalas kolozsvári Emléklap egyik oldalán Deák Ferencnek a születésnapjára köszöntők sorozatába beiktatott Domokos Géza-émléklapja szerepel, a másik oldalon, a köszöntő sorok alatt az aláírók: *Almási István, Bajor Andor, Bálint Tibor, Balla Zsófia, Balogh Edgár, Balogh F. András, Beke György, Benkő Samu, B. Nagy Margit, Csetri Elek, Dávid Gyula, Deák Ferenc, Egyed Ákos, Fodor Sándor, Egyed Péter, Imreh István, Imreh Sz. István, Jakó Zsigmond, Jenei Dezső, Kántor Lajos, Kányádi Sándor, Kerekes György, Király László, Kisgyörgy Réka, Kiss Jenő, ifj. Kós Károly, László Ferenc, Lászlóffy Aladár, Mózes Attila, Nagy*

Jenő, Páll Árpád, Palocsay Zsigmond, Pillich László, Szabó György, Szabó T. Attila, Szabó Gyula, Szentimrei Judit, Szilágyi István, Toró Tibor, Tóth Sándor, Vetési László.

Domokos Géza

HATVANÉVES

1988

Orsi Ferenc

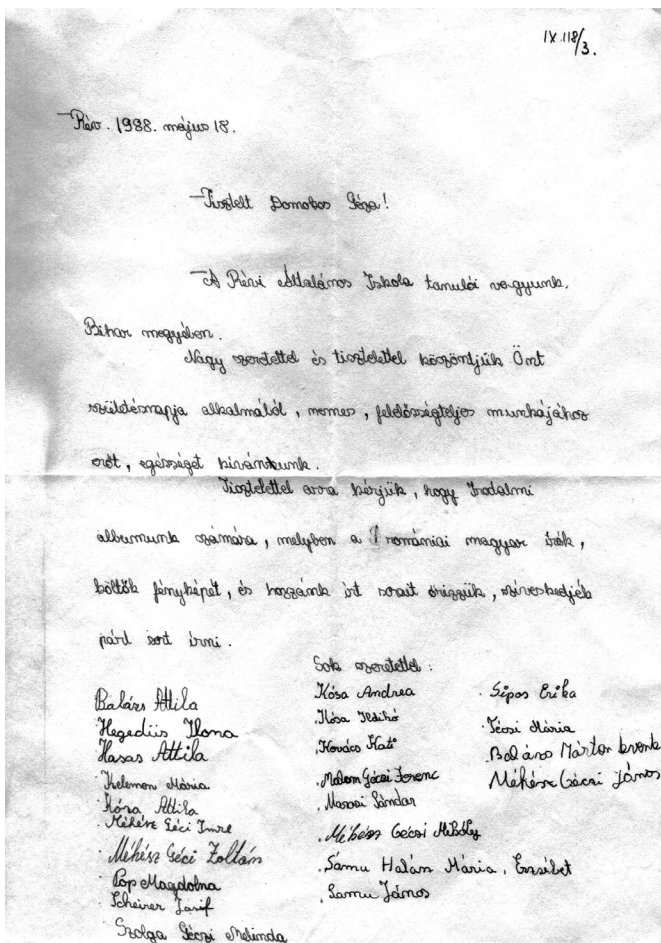
Tisztelt Domokos Géza!

A Révi Általános Iskola tanulói vagyunk, Bihar megyében.

Nagy szeretettel és tisztelettel köszöntjük Önt születésnapja alkalmából, nemes, felelősségteljes munkájához erőt, egészséget kívánunk.

Tisztelettel arra kérjük, hogy irodalmi albumunk számára, melyben a romániai magyar írók, költők fényképét és hozzáánk írt sorait őrizzük, szíveskedjék pár sort írni.

Sok szeretettel: 22 tanuló aláírása.

Hivatalos köszöntő írás a hazai sajtóban alig jelent meg: az *Utunkban* a Lászlóffy Aladáré (*Domokos Géza tündéri téglái*. Utunk, 1988/21.) *A Hétben* a botrányos körülmények között nem sokkal korábban eltávolított Huszár Sándor helyére ültetett főszerkesztő „huszonnyolc sor”-a, az is megosztva Domokos Géza és az *Előre* főszerkesztője, Szilágyi Dezső között. A *Brassói Lapok*, a *Hargita* ez alkalomra született írásai felső tiltásra az íróasztalfiókban rekedtek, ezeket (olykor már kiszedett állapotban, Domokos Géza kézírásos megjegyzésével) szintén a hagyatéék őrizte meg. A román sajtóban Al. Simion írt az alkalomra (*România Literară*. 1988. május 19.), ezt a cikket azonban – amint az a Domokos-dossziékban szereplő lehallgatási jegyzőkönyvekből kiderül – „odafent” alaposan meghúzták. „Közölték velem – mondja maga Al. Simion –, hogy túlságosan hosszú és elvszerűtlen.” És hogy amennyiben nem egyezik bele a húzásokba, törlik az egész cikket a lapból.

Persze a Securitate emberei ott szorgoskodtak, még a baráti vagy szűk munkatársi körben ünneplők körül is. Intézkedési tervek születtek már jó előre, megfigyelők lesték a bukaresti Magyar Nagykövetségen megszervezett hivatalos köszöntésre érkezőket, az Atena utcai házból ki-bemenő vendégeket, ügynökök hegyezték fülüket és ceruzájukat, szorongatták kezükben a fényképezőgépet, a filmfelvevőt. Ez utóbbiakból jó néhány, csatolva a jelentésekhez, Domokos Géza szekus-dossziéiban található.

MELLÉKLETEK

Fábián Imre

IDEOGRAMMÁK HITELEMRŐL

Domokos Gézának ajánlom

ÍGÉRET

fényt gyűjtsatok

fényt csontos legények

jelnek fölém reggelre

fejem alatt holt csillaggal didergtek

éjszakákon valaki jár itt

éjszakákon úgy mint a szél

látni nem lehet de érzem
földbe ásott parazsat hagy maga után

MIKOR ALSZOM

mikor alszom az égen szétfolyik
a Kölesér
békalencse-ház
vize térden felül alig ér
zöld halak úsznak velem
valahova délnek
házak felett a szárnyam szétterül
olyan jó
mindenkivel és egyedül
a hét nyolcadik napjába kóstolni

KÖRÖTTEM DERENGÉS

köldökzsinór végén az otthon
föld + őstenger + levegő + víz

szép-szép
menedék
jó-jó pergamenhéjú tojásban
csók hajó

de fullasztó ha nem lehet kitörni
de ölni tud ha megkövül
és fulladok és haldoklok
még az álmaim is kőben vannak

ELLENFÉNYBEN

láng ült a versemre
itt lakom
itt benne

télidőben
nyelvem öltögetem

a hitem kinek kell
kinek adjam
kölcsonbe végleg
karcolnék már
piros gyökér-mérget
a megdermedt világra

Fákért
fogam között zöld ággal
végezetül megvagyok
ezeket a fákat ismerem
az enyémelek
velük együtt az ég
nézz rájuk
s nézd a gerincem
ugyanúgy magasodom
szélnek dőlve
ha összeroppanok is
lombtól-lombig
jogomat fenntartom
borostáim mesés bokrában
csivitelnek szárnyas-fiaim
kijózanító új énekük
lesz a múlhatatlan
ők már el tudják kiáltani
a vétkezett vétkeket

ETŰD

szeretője ha lennék a varjúnak
mindenben mindig engem látna
arcom-alakom lebegne előtte
két varjú szemben volnék a világ
írna velem jeleket az égre

megfejtésre váró titkokat
vinne aludni az éjszakába
de sohasem érkeznénk meg
átvérezne feketeségünkön a nap

Balogh József

PADON PIHENŐ PÁNCÉL

Domokos Géza 60. születésnapjára

Hajnalodik.

Kiválóan alkalmas időpont,

hogy kilépj önmagadból.

Egyéniséged testhezálló vértjét nyugodtan

hagyhatod a néptelen park padján.

Fölösleges féltened, nem orozza el

senki (a kaméleonok már beszerezték minden

számításba jöhető tartalék külalakjukat).

Mélyet lélegzel

és kilépsz önmagadból. Némileg fárasztó művelet,

a kezdet kezdete. A továbbiakban

okvetlenül el is kell távolodnod modern

szabású külsődtől. Mondjuk úgy tíz-húsz

méterre... Esetleg fél évszázadnyira.

Az idő ösvényein

múltba és jövőbe egyaránt mehetsz.

A múltba fordulás aránylag egyszerű és kényelmesebb.

Meglepetések már aligha érnek, ám előbb-utóbb

elrestelled magad az újra átélt események okán.

A jövőbe merészkedés már izgatóbb és létfontosságú.

Nézelődsz... Betáplálsz meztelen lényed adatait

a kollektív lelkiismeret számítógépébe és

menthetetlenül szégyenkezel. A jövőben múlttá zsugorodó

jelened esélyeinek és eséseinek listája rádpirít.

Tehát mindössze

tíz-húsz métert vagy néhány évtizedet

távolodsz és aprólékosan szemügyre veszed
a padon ülőt...
Látszólag modern szabású öltöny, de lényegében a
gátlások és megszokások pikkelyeiből összehozott vért.
Kiszolgált páncélruha.
Kisebb-nagyobb likakat, repedéseket tapogat le
rajta pillantásod hideg lézersugara. Megannyi ütés,
becsapódás nyoma és nemcsak a fájdalom és a félelem
hatolt be rajtuk, de utat is nyitottak a továbbálló
bátorságnak; hozzájárultak a cselekvést éltető vágy-
álmok hallgatólagosan jóváhagyott elillanásához.

Nem kétséges,
elrévülsz a tartalom és a forma
megbonthatatlan egységén. Mélyenszántó esztétikai
elemzéssel elmarasztalod a formát, amiért nem volt
képes maradéktalanul megőrizni mindazt,
amit rábíztak.

Padon merengő
külsőd sem rejti véka alá véleményét
a beléje öntött tartalom lazaságairól, koncentráló
erejének és kisugárzó képességének
sarkalatos gyengéiről.

De jobban teszitek,
ha nem vitatkoztok.
A kölcsönös vádaskodás az álnok idő
puskapormalmára hajtja a vizet.

Megoldást kell keresned.
Nem mesterremek csali lakatok és
nem zajtalan fotocellás zárok hiányzanak.
Az újraolajozott rozsdás kulcsok
immár fabatkát sem érnek. A múltba fordulás,
akárcsak a jövőbe menekülés nem húz ki a csávéból.
Újjászületésed béklyóbavert táltos csikóként

a vonagló-vérző-vajúdó jelen istállóbugyraiban várja,
hogyan hozzá utat törj.

Könyörtelenül pereg az idő.
A toronyházak antennabokrain hajnalt
kukorékolnak a bíborkakasok.
Semmi értelme a szócséplésnek. A meddő vita
hasztalanul pergetett imamalom. Fáraszt és elálmosít.

És különben se hagyd
sokáig magára padon pihenő lakatlan vérted.
Rábukkanhatnak szemfüles tizenévesek;
örömjongva elcipelik és eladják
ócskavasnak.

Bukarest, 1988. április 6.

Kányádi Sándor
KÖNYOMAT

*Köszöntővers helyett Domokos Gézának
hatvanadik születésnapjára*

bölcsen rendelé az úr amikor
kőbe vésette a törvényeket

a templomok lerombolhatók
a temetők fölszánthatók

de mi történjék a kövekkel
a már kézbevetekkel
a megmunkáltakkal
az írott-kövekkel

a kövek beépíthetők
a kövek összezúzhatók
porrá örölhetők

de attól még a kő kő marad
a kőpor pedig megüli a légutakat
ránehezedik a tüdőkre

a kövel már szüszi fosz is
hiába próbálkozott

ezért mondom hogy bölcsen rendelé az úr
amikor kőbe vésette a törvényeket

a kövek persze elföldelhetők
mint bármely más veszélyes hulladék

de a köveknek nincs felezőidejük

elég egy ítéletidő
isten ments egy földindulás

a kövek bármikor felszínre kerülhetnek
és akkor bizony mondom néktek

kő kövön nem marad

Kolozsvár, 1988. május 14.

Daniela Crăsnaru
AUSTERLOO

A gyűlölködők és a rajongók is tudták,
hogy hol vesztett és hol győzött a Császár.
Még Szent Ilona lakosai is tudták,
hogy mi volt Waterloo-nál és mi következett Austerlitz-ben.
Csak én kevertem össze mindig a vesztes csatákat a nyertesekkel,
a csatatereket, az erőviszonyokat,
a zászlókat és az ellenfeleket.
És ez nem éppen a rossz tanuló zavarosfejűsége volt,
mellyel a frivol utókort szolgálta.
Minden diadalom valójában veszteség volt.
Minden zsákmányom, melyet a szavaim serege behajtott,
katonáim, kik a kétely örök Szibériájában bolyongtak –
mindezt a vérem itatta és táplálta, semmi más.
Még a szerelem illata is,
mely annyira felolvadt a halál illatában,
mint az indigó lilája a fénysugárban.

A legjobb hadosztályaim felét
 éveimmel töltöttem fel, és a
 köteteim humuszát is.
 Mesterlövészeim köteteim
 borítói között morzsolódnak.

Austerloo, május 18.
 és kezem úgy írja a harctéri naplót,
 hogy nem tudja,
 vajon holt-e vagy élő.

Demény Péter fordítása

